

УДК 581.5 (477.53)

**ДУБ ЗВИЧАЙНИЙ (*QUERCUS ROBUR* L.) У СКЛАДІ
РОСЛИННИХ УГРУПОВАНЬ КАР'ЄРО-ВІДВАЛЬНИХ КОМПЛЕКСІВ
КРЕМЕНЧУЦЬКОГО ПРИДНІПРОВ'Я (ПОЛТАВСЬКА ОБЛАСТЬ)**

Ю.Л. Антіпова

У Кременчуцькому Придніпров'ї ведуться розробки граніту та залізної руди відкритим способом. Одним із дієвих засобів зниження негативного впливу кар'єро-відвальних комплексів на довкілля і оптимізації екологічних умов є збільшення частки зелених насаджень на порушених територіях [2].

Метою нашого дослідження є вивчення можливості використання в якості фітомеліоранта дуба звичайного (*Quercus robur* L.).

Дуб звичайний – багаторічна рослина родини букових, основна лісоутворююча порода Лісостепу та найдовговічніший вид дерев в Україні. Його висота сягає 20-50 м. Це світлолюбна рослина, вимоглива до якості ґрунтів. Її рекомендують в лісомеліоративних насадженнях, в полезахисних лісових смугах, в протиерозійних насадженнях по балках і ярах [1].

Вивчення цієї культури з метою вирощування на порушених землях проводилося С.П. Жуковим, Т.П. Деденко, В.В. Лавровим та ін. С.П. Жуков досліджував стан популяцій дуба звичайного на відвалах вугільних шахт, відсіпання яких давно припинене і минув значний час після їх рекультивації, що є необхідним для початку природного формування популяцій фанерофітів на порушених територіях. Автором виявлені як процвітаючі, так і депресивні популяції дуба, що пояснюється різним станом едафотопу. За кислої реакції (рН 4,4) і навіть слабкому засоленні токсичними солями (0,23 %) рослини не дають життєздатного насінневого поновлення [3]. Т.П. Деденко вважає, що використання дуба звичайного буде ефективним у випадку його насадження на площах при повному перекритті гірських порід відвалів меліоративним шаром потужністю 50 см і більше [2]. В.В. Лавров із співавторами на прикладі урочища Кошик зеленої зони м.Біла Церква та ВАТ «Білоцерківський кар'єр» з'ясував, що промислове добування граніту зумовлює погіршення умов росту і розвитку стиглих, пристигаючих і середньовікових дубових насаджень [4].

Для визначення доцільності використання дуба для фіторекультивації кар'єро-відвальних комплексів Кременчуцького Придніпров'я нами проводилися дослідження рослинного покриву даних техногенних новоутворень на підприємствах: Малокохнівський гранітний кар'єр, Крюківське кар'єроуправління, кар'єроуправління «Кварц».

В результаті проведених досліджень встановлено, що дуб звичайний зустрічається на відвалах та кар'єрах на 2 та 3 стадії заростання.

Поодинокі сходи дуба трапляються виключно на зволжених субстратах, на освітлених ділянках плато, на терасах, в нижніх частинах схилів, на родючих або змішаних субстратах. Проективне покриття деревного ярусу переважно складає 15-30 %. Але сходи зустрічаються і на затінених ділянках при проективному покритті деревного ярусу 60-70 %. До складу деревного ярусу входять *Elaeagnus angustifolia* L., *Acer negundo* L., *Betula pendula* Roth, *Robinia pseudoacacia* L., *Pyrus communis* L., *Malus domestica* Borkh., представники роду *Populus* L. Ці ж види входять і до складу підросту, а також іноді зустрічається *Ulmus glabra* Huds.

Підріст дуба фіксуємо виключно на освітлених, зволжених ділянках з родючим або змішаним субстратом. Проективне покриття деревного ярусу не перевищує 40 %. На

старому відвалі Крюківського кар'єроуправління формується досить цікаве угруповання. Деревний ярус має покриття 30 % і представлений *Populus tremula* L., *Elaeagnus angustifolia*, *Acer negundo*, *Pyrus communis*, *Juglans regia* L. Проективне покриття підросту – 40 %. До його складу входить *Cerasus vulgaris* L., *Populus tremula*, *Juglans regia*, *Robinia pseudoacacia*, *Sorbus aucuparia* L., *Acer negundo*, *Quercus robur*, *Armeniaca vulgaris* Lam, *Ulmus glabra*. Сходи представлені *Quercus robur*, *Populus tremula*, *Acer negundo*.

Особини дуба репродуктивного віку на кар'єрах та відвалах зустрічаються досить рідко. Поодинокі екземпляри нами були зафіксовані на Малокохнівському кар'єро-відвальному комплексі. На відвалі пухких порід із зволженим родючим глинистим субстратом спостерігається насіннєве відновлення дуба. Зафіксована популяція, до складу якої входять особини ювенільного, віргінільного та репродуктивного віку. Угруповання містить також такі види дерев: *Populus nigra* L., *Betula pendula*, *Robinia pseudoacacia*. Проективне покриття деревного ярусу складає 20%, підросту – 40%, трав'яний ярус розріджений і має покриття 15 %. Трав'яний покрив представлений видами: *Tussilago farfara* L., *Eupatorium cannabinum* L., *Tanacetum vulgare* L., *Linaria vulgaris* Mill., *Senecio vernalis* Waldst. et Kit., *Hieracium pilosella* L.

Таким чином, в результаті дослідження встановлено, що дуб звичайний доцільно використовувати в якості фітомеліоранта на відвалах з родючим субстратом або покритих меліоративним шаром потужністю 50 см і більше.

Література

1. Гамуля Ю. Г. Рослини України / Ю. Г. Гамуля; ред. О. М. Утєвська. – Харків: Pelican, 2012. – 208 с.
2. Деденко Т.П. К вопросу лесной рекультивации нарушенных земель антропогенно-мелового ландшафта ЦФО / Т.П. Деденко, П.Ф. Андрющенко // Лесотехнический журнал. – 2012. – № 4 (8). – С. 141-144.
3. Жуков С.П. Структура популяцій деревних рослин на відвалах вугільних шахт // Проблеми збереження, відновлення та збагачення біорізноманітності в умовах антропогенно зміненого середовища: Матеріали міжнародної наукової конференції (Кривий Ріг, 16-19 травня 2005р.) / С.П. Жуков, О.М. Торохова, І.В. Сетт. – Кривий Ріг, 2005. – С.52-57.
4. Лавров В.В. Лісові насадження зеленої зони м. Біла Церква за впливу промислового добування граніту / В.В.Лавров, А.П. Стадник, А.В. Житовоз та ін. // Агроекологічний журнал. – 2015. – № 3. – С. 25-33.